Întrebări și întrebători

Am preluat titlul intervenției Claudiei Șerban prin care s-a făcut deschiderea în septembrie 2024 a Școlii solomonarilor lui Solomon Marcus în care participanții au pus în discuție și aplicat tema Lecturiadei, „Nevoia de întrebare și mirare".

Absolventă strălucită de filosofie la Sorbona, Claudia Șerban lucrează de ani buni ca profesor (associat) la Universitea Toulouse – Jean Jaurès din Franța, fiind considerată ca unul dintre cei mai remarcabili specialiști în filosofie clasică germană și fenomenologie. Reproduc rezumatul intervenției ei: „A pune o întrebare nu e un gest anodin. El implică o schimbare de atitudine: de la certitudine trecem la îndoială, de la indiferență la curiozitate. Întrebarea poate proveni, desigur, din lipsa de înțelegere sau din ignoranță, dar ea e motivată și de mirare, de nedumerire. Atitudinea interogativă reflectă o dorință de cunoaștere și de înțelegere care definește raportarea noastră la lume, la noi înșine și la semenii noștri. «Toți oamenii au de la natură dorința de a cunoaşte», afirmă Aristotel la începutul *Metafizicii* lui – una dintre cele mai vechi și mai dificile cărți din filosofia occidentală.

De aceea, putem considera că atitudinea interogativă ne privește și ne definește într-un mod cu totul deosebit. Nu e vorba doar de o postură în care ne găsim uneori în mod accidental, ci și de o situație existențială, de o căutare a locului propriu, a sinelui propriu, care excede simpla sete de răspunsuri și de certitudini. «Quaestio mihi factus sum»: «am devenit o întrebare pentru mine însumi» mărturisește Sfântul Augustin în *Confesiunile* lui. Aici, întrebarea nu mai e orientată spre lume, spre ceea ce există în afara noastră, ci se întoarce spre noi, într-un gest reflexiv care arată că înțelegerea de sine și dorința de a da sens existenței locuiesc în inima atitudinii interogative.

Avem de-a face astfel cu două orientări fundamentale ale gestului interogativ care se dovedesc complementare: pe de-o parte, întrebarea despre ceea ce există în jurul nostru și în afara noastră (lumea, universul, natura...) sau, în termenii filosofului german de secol XX Martin Heidegger, «întrebarea despre ființă» – întrebarea despre ce înseamnă «a fi» în toată generalitatea ei și în extensia ei maximală –; și pe de altă parte, întrebarea care se întoarce spre întrebător și îl prinde în dinamica ei, îl somează să răspundă – și deci să aleagă – cine este. În ambele cazuri, încă o dată, indiferența sau certitudinea se transformă în mirare și în îndoială, iar gestul interogativ combate imobilismul și ne pune în mișcare.

Primii filosofi greci, ca Socrate și discipolul lui, Platon, considerau că mirarea (thaumazein, în greacă) e originea filosofiei – a acestei iubiri (philia) de cunoaștere sau de înțelepciune (sophia) care, în accepția ei originală, nu era separată nici de știință, nici de literatură. Atitudinea interogativă – a elevului, a profesorului, a omului de știință, a scriitorului, a copilului – ne face să reactivăm această mirare fundamentală care renaște, ca posibilitate, cu fiecare nouă existență.".

Am rămas impresionată de atenția cu care au urmărit elevii timp de 15 minute un discurs doct, cu toată buna intenție a vorbitoarei de a-l coborî la nivelul ascultătorilor ei tineri.

„Cuvântul" Claudiei a dat roade clarificând cele două direcții pe care am intenționat să le urmărim în 2024: întrebările despre lumea exterioară, concretizate prin activitățile practice de promovare a cărții, împrumutînd rolurile celor care prin profesie se ocupă de aceasta și întrebările despre noi înșine. De altfel citatul din Sf. Augustin: „am devenit o întrebare pentru mine însumi" a fost laitmotivul celor cinci zile ale școlii. Și tot firesc ne-a condus spre un alt șir de întrebări: cele care au decis tema Lecturiadei 2025: „Cine ești? De unde vii? Încotro te duci?", cuvintele lui Creangă puse în gura Spânului sau, cum spune Solomon Marcus, „Nevoia de identitate". Am optat pentru temă determinați de contextul socio-politic al ultimilor ani, de ascensiunea rapidă a IA, precum și din nevoia de a pune în discuție unul dintre documentele „noii reforme a educației". Pus în dezbatere publică în 2023, „Profilul de formare al absolventului" are în centru un deziderat de identitate sintetizat în „atribute prioritare" abstracte (comunicativ, creativ, reflexiv, colaborativ, prospectiv, autonom, rezilient, responsabil, etic). Și încă o dată ne-a inspirat „Decalogul" lui Solomon Marcus în care „Nevoia de identitate" definește simplu un concept complex, lăsând loc întrebărilor: „Aici [*s.n. în nevoia de identitate*] se afla o provocare majoră, dramatică, și o șansă de a da vieții noastre o motivație superioară. […] Ne naștem preluând o întreagă moștenire genetică de la părinți și, prin intermediul lor, de la bunici, străbunici etc. Preluăm o seamă de trăsaturi, deprinderi, reprezentări, judecăți și prejudecăți determinate de contextul geografic și istoric în care ne dezvoltăm. Toate acestea ne conferă o identitate genetică, de familie, de loc geografic și de moment istoric, deci o identitate locală, una regională, una națională, de limbă, de credință. Aceasta identitate pe care natura și istoria ne-o imprimă, de multe ori fără a ne da seama, rămâne pentru prea mulți oameni singura lor identitate. Prea mulți oameni nu simt nevoia unei identități mai bogate decât aceea primită fără vreun efort personal. In perioada trecerii de la copilărie la adolescență ar trebui sa înceapă conștientizarea nevoii de construire a unei identități mai bogate decât aceea cu care ne-a înzestrat natura. Cum să facem să educăm la cât mai mulți tineri această nevoie (valorificând critic, selectiv, identitatea primită de la natură)? Cum să-i facem pe tineri să conștientizeze faptul că în condițiile actuale ale globalizarii de toate felurile acționeaza asupra noastră, direct sau indirect, toate nivelurile sociale, de la cele locale la cele regionale, naționale, europene, occidentale și planetare?".

Monica Onojescu